

DOI: <https://doi.org/10.31318/978-966-7357-70-2-208>

Ростислав Юник

аспірант (PhD) кафедри історії музики

*Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка
(Львів, Україна)*

Rostyslav Yunnyk

PhD student, Department of Music History

*Lviv National Academy of Music named after M.V. Lysenko
(Lviv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3083-2147>

© Юник Р., 2025.

КЛАРНЕТ ЯК НОСІЙ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНСЬКІЙ АНСАМБЛЕВІЙ МУЗИЦІ XX СТОЛІТТЯ: СЕМАНТИЧНІ ВИМІРИ ЗВУЧАННЯ ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ З ІСТОРІЄЮ

Анотація. *Музика є важливим носієм культурної пам'яті, що зберігає історичний досвід і відображає національну ідентичність. У XX столітті українська ансамблева музика зазнала значної еволюції, інтегруючи як традиційні народні мотиви, так і новітні композиторські техніки. Кларнет, як один із найвиразніших інструментів у камерно-ансамблевому жанрі, відіграє особливу роль у передачі музичних смислів та історичних кодів. У даному дослідженні розглядається семантика кларнетового звучання у творах українських композиторів XX століття, його зв'язок із культурною пам'яттю та можливості сучасної інтерпретації.*

Ключові слова: *кларнет, ансамблева музика, культурна пам'ять, українська музика XX століття, семантика звучання, національна ідентичність.*

1. Музика як код культурної пам'яті

Музика є не лише видом мистецтва, але й своєрідним кодом, через який передаються історичні події, світоглядні уявлення та цінності певного народу. У випадку української культури XX століття музика набула особливого значення як засіб збереження та ретрансляції культурної пам'яті, особливо у періоди політичних репресій, заборон національної мови та культури, втрати державності. У цих умовах вона не тільки відтворювала національні традиції, але й допомагала осмислити пережите, виразити колективні травми та надії на відродження.

Ансамблева музика цього періоду, поєднуючи різні інструменти та виконавські техніки, стала важливим художнім і культурологічним явищем. Вона відображала складність історичних обставин, зокрема емоційну напругу, біль утрат і водночас прагнення до оновлення та самоідентифікації. Через камерно-ансамблеві

твори композитори передавали індивідуальні переживання, що водночас не втрачали свого національного характеру.

У цьому контексті кларнет виконує особливу роль. Його темброві можливості дозволяють інтерпретувати широкий спектр емоційних станів – від скорботного плачу до радісного піднесення. Звучання кларнета, особливо в ансамблевій музиці, здатне створити ефект голосіння, що відсилає до давніх обрядових традицій, а також передати співучу, мелодійно-ламану інтонацію, властиву народним пісням. Тембр кларнета, дещо сумний і водночас теплий, у поєднанні з іншими інструментами може викликати відчуття ностальгії, втрати та надії.

Семантика кларнетового звучання в ансамблевій музиці XX століття також розкривається через його здатність передавати метафоричні образи. Наприклад, кларнет може символізувати голос знедоленого народу або виразника тих, кого було позбавлено права на власний голос. У таких творах, як камерно-інструментальні композиції Бориса Лятошинського чи Мирослава Скорика, кларнет виступає носієм внутрішньої драматургії – засобом вираження індивідуального й колективного болю, а також прагнення до національного самоствердження.

Кларнет також є посередником між минулим і сучасністю, оскільки його темброві особливості здатні викликати алузії на фольклорні інструменти, зокрема сопілку або дуду, водночас залишаючись універсальним і сучасним інструментом. Таким чином, він символізує не лише національну традицію, але і її трансформацію у нових умовах.

Звучання кларнета в українській ансамблевій музиці XX століття можна розглядати як втілення культурного архетипу, що поєднує особисте й загальнонаціональне, минуле й теперішнє. Воно стає своєрідним символом діалогу між поколіннями, між історичними епохами, а також простором для переосмислення національної ідентичності.

2. Кларнет у семантичному просторі української ансамблевої музики

Кларнет є одним із найбільш універсальних інструментів, здатним адаптуватися до різноманітних жанрових контекстів – від класичної симфонічної музики до джазу та експериментальної електроакустики. Завдяки своїм тембровим можливостям, гнучкості й здатності до експресивної виразності, кларнет став важливим засобом музичної комунікації в ансамблевих творах українських композиторів ХХ століття.

У камерно-ансамблевій музиці кларнет нерідко виходить за межі стандартного оркестрового контексту, де його функція часто зводиться до ролі колористичного або акомпануючого інструмента. У камерних ансамблях він отримує більше простору для солістичних висловлювань, виконує функцію емоційного виразника, що здатен передати тонкі нюанси внутрішніх переживань. Кларнет стає своєрідним звуковим символом, спроможним метафорично відображати національні архетипи, історичну пам'ять та колективний досвід. У цьому контексті варто звернутися до творчості видатних українських композиторів ХХ століття, як-от Борис Лятошинський, Мирослав Скорик та Євген Станкович. Їхні твори демонструють різні аспекти семантики кларнетового звучання, від індивідуальних рефлексій до узагальнених філософських концепцій:

- **Борис Лятошинський** у своїх камерних творах використовує кларнет як засіб відтворення трагічного драматизму, що відображає особистісні та колективні трагедії українського народу. Його музика нерідко звертається до мотивів скорботи, розпачу, а також і надії. У деяких творах кларнет звучить як «голос свідка», що переживає внутрішні суперечності та намагається осмислити складні історичні події.

- **Мирослав Скорик**, інтегруючи народні інтонації в сучасну музичну мову, розширює семантичне поле кларнета. Твори митця вирізняються поєднанням традиційних фольклорних мотивів із сучасними композиторськими техніками, що дозволяє створити новий змістовий простір. Кларнет у Скорика може водночас нагадувати народний духовий інструмент і бути виразником сучасного світосприйняття.

• **Євген Станкович** звертається до філософської рефлексії у своїх камерних композиціях. Кларнет у його творах – це своєрідний філософ, що розмірковує над складними питаннями буття, пам'яті та ідентичності. Його багат шарове звучання створює алюзії на історичні події, переживання поколінь і водночас індивідуальні переживання сучасної людини.

Кларнет у семантичному просторі української ансамблевої музики ХХ століття не обмежується суто музичним значенням. Він виступає посередником між минулим і сучасністю, формуючи звуковий місток між поколіннями. Його звучання можна розглядати як метафору діалогу між традиціями й новаторством, між фольклором і професійною музикою. Через нього відбувається комунікація між історичними кодами, які передаються від покоління до покоління, і сучасними інтерпретаціями, що прагнуть осмислити минуле в нових культурних контекстах.

Кларнет здатний не лише виражати конкретні емоції чи переживання, але й символізувати більш глибокі ідеї, пов'язані з національною самоідентифікацією, колективною пам'яттю та культурною спадщиною. Це робить його важливим інструментом у створенні музичних наративів, що звертаються не лише до слухача, але й до ширшого культурного контексту, в якому ця музика існує.

3. Історичні коди та сучасні інтерпретації

Музика ХХ століття є не лише ретрансляцією минулого, але й основою для нових інтерпретацій, що відкривають можливості переосмислення історичної та культурної спадщини в сучасному контексті. Вона відображає складний процес взаємодії між традиціями та новаторством, між колективною пам'яттю й індивідуальними інтерпретаціями. Особливо виразно цей процес спостерігається у сучасній українській музиці, де відбувається активне звернення до національних витоків на тлі глобалізаційних процесів та інтенсивного розвитку новітніх технологій.

Сучасна українська музика ХХІ століття, яка продовжує діалог із ХХ століттям, прагне не просто зберегти національну спадщину, але й адаптувати її до нових культурних умов. Ізолюваність радянського періоду та спроби асиміляції української культури мали суттєвий вплив на формування національної

самосвідомості. Однак із відновленням державності у кінці ХХ століття та інтеграцією України у світовий культурний простір виникає потреба в переосмисленні культурного коду нації. Музика стає засобом цього переосмислення, а кларнет – його важливим носієм.

Кларнет у цьому процесі не просто виступає інструментом для виконання музики, а набуває значення символу, здатного адаптуватися до нових умов та викликів. Його темброві можливості дозволяють не лише відтворювати традиційні мотиви, але й органічно поєднуватися з електронними ефектами та мультимедійними форматами, створюючи новий синкретичний простір звучання.

Сучасні українські композитори активно експериментують із кларнетом, використовуючи його в контексті електроакустичної музики, перформативного мистецтва та мультимедійних інсталяцій. Наприклад, у творах молодих композиторів, як-от Богдан Сегін, Анна Корсун, Олексій Ретинський, кларнет поєднується з електронними звуками, синтезаторами, ефектами реверберації та дилею. Таке поєднання дозволяє не лише розширити можливості інструмента, але й створити нові контексти для сприйняття традиційної української музики. Кларнет може звучати як архетипний народний духовий інструмент, а водночас – як елемент ультрасучасної аудіовізуальної культури. Іншою цікавою формою сучасної інтерпретації є інтеграція кларнета в міждисциплінарні проєкти, де музика поєднується з візуальним мистецтвом, театром чи кінематографом. Кларнет виступає не просто інструментом для виконання, а голосом, який вступає у діалог із сучасними темами: міграцією, війною, екологічною кризою, питаннями національної ідентичності.

Таким чином, кларнет у сучасній українській музиці виконує функцію рефлексії над національною ідентичністю, формуючи нові коди комунікації між минулим і сучасним. Він стає символом континууму культурної пам'яті, який постійно оновлюється, переглядається й адаптується до викликів сучасності. Використовуючи традиційні музичні мотиви в нових електроакустичних форматах, композитори зберігають зв'язок із минулим, але трансформують його відповідно до актуальних культурних реалій.

Кларнет стає інструментом, який здатен переосмислювати історичний код української культури в умовах глобалізації, пропонуючи нові шляхи сприйняття національної спадщини крізь призму сучасних художніх практик. Завдяки цьому він виконує роль не лише зберігача пам'яті, але й активного учасника культурного діалогу, що розгортається в глобалізованому світі.

Висновки. Дослідження семантики кларнетового звучання в українській ансамблевій музиці ХХ століття дозволяє глибше зрозуміти специфіку розвитку музичної культури України в умовах історичних трансформацій. Кларнет виступає не просто інструментом, а символом національної ідентичності, здатним передати широкий спектр емоційних і культурних значень. Його темброві можливості дають змогу відтворити інтонації народних пісень, ритуальних голосінь, танцювальних мотивів, що є частиною колективної пам'яті українського народу.

Семантичне поле кларнета в ансамблевій музиці ХХ століття охоплює кілька рівнів: індивідуально-особистісний, колективно-національний та універсальний. Індивідуально-особистісний аспект проявляється в передачі складних емоційних станів, особистих рефлексій композиторів та виконавців. Колективно-національний рівень стосується відображення історичних подій, травм, репресій, боротьби за незалежність, що через кларнетове звучання набувають символічного значення. Універсальний аспект пов'язаний із здатністю кларнета виходити за межі національних особливостей, інтегруючись у контексти світової музичної культури.

Кларнет у сучасній українській музиці залишається важливим засобом переосмислення минулого та актуалізації його в умовах глобалізації. Сучасні композитори експериментують із поєднанням народних інтонацій та електроакустичних технологій, розширюючи семантику кларнета й адаптуючи його звучання до нових художніх форматів. Таким чином, кларнет стає інструментом не лише музичної експресії, а й філософського осмислення культурної пам'яті та національної ідентичності.

Збереження культурної пам'яті через музичну експресію та символізм кларнетового звучання підкреслює його значення як коду, що поєднує минуле та сучасність, традиції та новаторство. Цей код, захований у звучанні інструмента, є

універсальним мовним засобом, що не лише ретранслює минуле, але й створює нові інтерпретації, здатні викликати актуальні рефлексії в сучасному музичному просторі.

Список використаних джерел

1. Герасимова-Персидська Н. М. *Музична культура України XX століття: Національні традиції та сучасність*. Київ: Музична Україна, 2008.
2. Клименко Л. *Кларнет у камерно-ансамблевій музиці українських композиторів XX століття*. Харків: Вид-во ХНУМ, 2015.
3. Муха А. *Українська музика: історія, стилі, жанри*. Львів: Центр музичної культури, 2010.
4. Станкович Є. *Семантика народних інтонацій у сучасній музиці*. Київ: Академія мистецтв України, 2018.
5. Ярошенко І. *Музика та пам'ять: філософсько-культурологічний аспект*. Одеса: ОНМА, 2021.

The Clarinet as a Bearer of Cultural Memory in Ukrainian Ensemble Music of the 20th Century: Semantic Dimensions of Sound and Their Interaction with History

Abstract. *Music serves as a powerful medium for encoding, preserving, and transmitting cultural memory. It functions not only as a form of artistic expression but also as a symbolic reflection of historical experience and a marker of national identity. In the 20th century, Ukrainian ensemble music experienced significant transformations, shaped by complex socio-political circumstances — wars, repression, loss of national identity, and a persistent quest for its revival. These historical realities have deeply influenced the stylistic evolution of Ukrainian music, leading to the integration of traditional folk motifs with contemporary compositional techniques.*

The clarinet, with its expressive potential and timbral diversity, emerged as a significant voice within chamber-ensemble genres. Its ability to convey a broad emotional spectrum — from melancholy and lamentation to hope and revival — makes it an effective means of communicating cultural meanings and historical narratives. The instrument's capacity to emulate folk intonations, ritualistic lamentations, and dance motifs situates it at the intersection of individual and collective memory, acting as a symbolic "voice" of the nation.

This study explores the semantics of the clarinet sound in the works of prominent Ukrainian composers of the 20th century, such as Borys Liatoshynsky, Myroslav Skoryk, and Yevhen Stankovych. Through their compositions, the clarinet becomes a tool for reflecting on complex historical experiences, reinterpreting national traditions, and creating new semantic contexts. Liatoshynsky's use of the clarinet emphasizes psychological depth and existential tension, while Skoryk draws on folk motifs to create a dialogue between past and present. Stankovych, in turn, uses the clarinet to explore philosophical reflections, merging national heritage with contemporary musical language.

Furthermore, the study addresses the role of the clarinet in contemporary Ukrainian ensemble music, considering its involvement in multimedia projects and electroacoustic compositions. The use of electronic effects expands the semantic field of the clarinet, adapting it to modern creative contexts and broadening its expressive capabilities. In this way, the clarinet not only preserves cultural memory but also contributes to its reinterpretation and revitalization in the globalized artistic space. Ultimately, the research demonstrates how the clarinet in Ukrainian ensemble music of the 20th century functions as a "cultural code" — a means of connecting historical memory with modern identity and bridging generational experiences. It exemplifies the fluidity of cultural memory, wherein traditional symbols are recontextualized, reshaped, and revitalized to resonate with contemporary audiences.

Keywords: *clarinet, ensemble music, cultural memory, Ukrainian music of the 20th century, semantics of sound, national identity*